

Algunes característiques del sistema fonètic consonàntic manacorí

M. Antònia Puigròs Caldentey

Introducció

L'objectiu d'aquest article és la descripció dels trets més perceptibles que caracteritzen el sistema fonètic consonàntic del parlar manacorí, encara que no siguin exclusius d'aquesta zona lingüística. El meu propòsit és confirmar, quan es pugui, el que ja s'ha dit; però, a més, aportar noves observacions.

Per elaborar aquesta descripció he realitzat un buidatge de totes aquelles obres que actualment són font d'estudi del parlar mallorquí. Crec que és necessari dur a terme una revisió dels treballs existents, alguns discutibles en molts punts i d'altres excel·lents. També m'he servit de la meua experiència com a parlant del dialecte i de l'observació atenta de les converses dels habitants d'aquesta zona lingüística.

He dividit el treball en onze apartats, d'acord amb la manera d'articulació de les consonants: laterals, bategant i vibrant, nasals, oclusives, labiodentals, fricatives alveolars, fricatives palatals, grups *mp*, *nt*, *nk*, *lt*, C1 homosil·làbiques+C3 heterosil·làbica, grups de tres consonants en posició final i assimilacions.

Per a la notació fonètica he emprat els símbols i diacrítics de l'*Alfabet Fonètic Internacional*. La transcripció fonètica va entre claudàtors i la fonològica entre barres, tal com és costum de fer en els treballs de caràcter científic.

1. Les laterals

La iodització

El primer fenomen que cal esmentar quan es parla de laterals és el ieisme. La iodització es produeix quan la lateral palatal procedeix dels grups llatins -LY-, C'L, G'L.

Exemples: *palla* [pájð]
ull [új]

La iodització es desplega en plenitud per tota l'illa de Mallorca i gaudeix de prestigi social. Cal postular una doble realització lateral en català antic [λ] (L-, -LL-) i [j] (-LY-, C'L, G'L) per poder explicar la presència actual d'aquestes solucions ieistes. De fet, el català antic posseïa dos tipus diferents de consonants laterals palatals, que es representaven ortogràficament, en alguns textos medievals,

com a *l* o *ll* (< -LL, -L-) o com a *il* o *yl* (-LY-, C'L, G'L). Segons Rasico¹, la teoria que els descendents de -LL- L- i -LY- C'L G'L eren originàriament dues menes diferents de palatals rep el suport del desenrotllament de les mateixes consonants en els dialectes iberoromànics.

En posició intervocàlica, la iod desapareix quan es troba en contacte amb les vocals anteriors *i*, e perquè queda absorbida per aquests sons: *vella* [véð], *filla* [fíð]. En manacorí, quan les vocals contigües a la iod són [a], [ð], [ɔ], [o], [u] l'aproximant palatal es manté: *palla* [pájð], *agulla* [gújð]. En aquest context, algunes localitats, com Campos, Montuïri o sa Pobla, redueixen a grau zero la consonant palatal, sigui quin sigui el timbre de la vocal adjacent. En posició final de mot, la iod es manté quan la vocal anterior no és una *i*: *ull* [új], *all* [áj]. Ara bé, si va precedida per aquest so un mateix parlant pot conservar el diftong en uns mots i reduir-lo a [i] en uns altres: *fill* [fíj], *setrill* [sðtrí].

Vocalització de l implosiva

El caràcter velar de la *l* implosiva ha provocat la seva vocalització en alguns mots. Aquest fenomen té lloc sobretot davant de labial, però també es donen casos de canvi *l*>*w* davant de velars i dentoalveolars: *álba* [áwbð], *palma* [páwmð], *alfàbia* [ðwfábi], *escalfar* [ðskðwfá]. El mallorquí és el dialecte que mostra una quantitat més elevada de casos de vocalització de *ll*. Aquest fet s'explica perquè en el parlar insular la consonant lateral s'emeta amb un major grau de velarització.

Actualment, l'aproximant velar només es manté a mots tradicionals, la majoria dels quals relacionats amb el vocabulari propi del camp: *pauma*, *aubà*, *fauç*. Aquests vocables són pocs usats en els mitjans de comunicació i, per això, es mostren més refractaris a la restitució de la consonant lateral.

Procés de despalatalització de la lateral palatal

És freqüent el procés de despalatalització de la lateral palatal quan es troba situada darrere la vocal [e] i davant una fricativa alveolar. Aquest fenomen afecta mots d'ús freqüent com és el cas del pronom de tercera persona *ells*[éls] o el demostratiu plural *aquells*[ðcéls]. Els plurals en *-els* són propis de pobles com Manacor, Santanyí, Campos, Felanitx, Montuïri o Lluçmajor.

Per fonètica sintàctica, també es donen casos de despalatalització de *ll* en posició final de mot quan la lateral va seguida d'un vocable que comença en consonant: *aquell ca*[ðcé l cá], *ell vol*[él v]].

La lateral geminada

El mallorquí és un dels dialectes que conserva més casos de *l* geminada en posició intervocàlica. Vocables com *al.lot*, *col.locar*, *col.legi*, *magrel.lo* s'han emès tradicionalment amb *l* geminada. Ara bé, els únics mots en què és obligatori geminar la lateral és en els substantius *al.lot* i *al.lota*, perquè sinó es perdria el seu significat.

Per contra, mots com *intel.ligent*, *il.lusió*, *pel.lícula* se solen realitzar amb una sola consonant lateral. La simplificació de la geminada, en aquestes formes, es pot explicar pel fet que es troba en posició pretònica i perquè són mots cultes que tenen un equivalent castellà amb *l*. Possiblement, quan aquests vocables es van introduir en el lèxic illenc ja es van adaptar amb *l* simple.

Cal tenir en compte, a més, que el nombre de laterals dobles augmenta també a causa de les assimilacions. Mots com *perla* o *parlar* s'articulen amb *l* geminada.

El canvi ll/>[λ]

El fonema *ll*, en posició inicial dels mots cultes, pot sofrir un procés de palatalització i realitzar-se [λ]: *llitúrgia* (*litúrgia*), *lliteratura* (*literatura*), *llògic* (*lògic*), *llingüística* (*lingüística*). Aquest procés és general a tot el domini lingüístic i s'ha produït per analogia amb els mots evolutius que tenen el so [λ] en posició inicial, procedent de L- llatina².

En posició intervocàlica també es donen alguns casos de palatalització en contacte amb la vocal alta *hi*. Substantius com *relligió* (*religió*), *rellíquia* (*reliquia*) en són un exemple.

El canvi ll/>[r]

En alguns mots es produeix el canvi *l*>*r*, explicable per dissimilació en relació amb una consonant lateral: *taurell* (*taulell*), *huriol* (*juliol*), *gràndula* (*glàndula*).

Recasens (1991:313) afirma que el procés d'evolució *l*>*r*, en posició intervocàlica, sol ocórrer quan les vocals adjacents són [o], [ɔ], [u] o [ð] (*juliol*, *taulell*). De fet, el pas *l*>*r*, en contacte amb articulacions posteriors es pot relacionar amb la necessitat d'incrementar el grau de perceptibilitat de *l* velaritzada, mitjançant un procés de dissimilació entre segments adjacents.

Els canvis *l*>*r* en contacte amb consonant labial són també freqüents. El mot *brusa* (*blusa*) n'és un exemple.

Cal remarcar que les variants *taurell*, *huriol*, *brusa*, no es perceben com a vulgarismes. De fet, són les formes que entren tots els parlants, excepte aquells que intenten acostar la pronúncia a la normativa.

El canvi ll/>[n] munta, muntiplicar, mortandat

El canvi de la consonant nasal per la lateral es pot explicar en virtut d'un procés d'assimilació a la consonant nasal precedent. A la forma *muntiplicar* (*multiplicar*), aquest canvi també pot haver estat afavorit per la presència d'una lateral alveolar en el mateix mot (dissimilació de líquides).

Recasens (1991:312) constata que, en general, la lateral esdevé nasal quan es troba situada davant una consonant dental o alveolar o bé davant una vocal anterior. Segons aquest autor, això s'adiu amb la realització desvelaritzada de *ll* en ambdós contextos anteriors.

1. RASICO, P. (1982): *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*, Barcelona, Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 194.

2. La palatalització de L-, en els mots populars, es constata ja en el segle XII, però fins ben entrat el segle XV predomina en l'escriptura la l- simple per influència del llatinisme (Moll, 1991:93).

Cal assenyalar que, en mallorquí, es produeix una alternança entre les variants *munta*, *muntiplicar* i les formes normatives *multa*, *multiplicar*. En general, les pronúncies amb nasal alveolar són pròpies de la gent menys instruïda. En canvi, la variant *mortandat* és la que empra sistemàticament tota la població, independentment del grau de cultura. Aquesta variant no té connotacions vulgars. Segons Veny (1993:141), el pas *l>n*, en el substantiu *mortaladat*, s'explica per analogia amb la terminació *-ndat*, bastant més freqüent (orfanat, cristiandat).

2. La bategant i la vibrant

La bategant en posició final de mot

En mallorquí, el procés d'elisió de *r* en posició final de mot és més productiu que en català central. Fins i tot els monosíl.labs presenten caiguda sistemàtica d'aquesta consonant. Existeixen, però, alguns mots que conserven la *r* en aquesta posició contextual:

- 1) Les formes monosil.làbiques *tir*, *llar*, *sor*, *mar* a l'expressió *la mar de*. Quan *mar* fa referència a la massa d'aigua que cobreix part de la superfície de la terra presenta elisió de la consonant final.
- 2) La preposició *per*, en general, es pronuncia amb consonant final. La bategant s'elideix quan aquesta peça lèxica va seguida de l'article salat femení, singular o plural i de la forma apostrofada *s'*. L'elisió d'aquesta consonant, tal vegada, es pot explicar per la influència analògica que exerceix la forma masculina contracta *pes*. Hem de tenir en compte que el parlant tendeix a regularitzar els paradigmes lingüístics.
- 3) La primera persona del singular del present d'indicatiu conserva sistemàticament la *r* del radical. Cal recordar que el mallorquí, en aquest temps verbal, conserva la desinència zero del català antic.
- 4) Els mots nous com *càncer*, *líder*, *autocar*, *radar* conserven també la bategant.
- 5) Quan un infinitiu va seguit de pronom, la *r* sempre es manté. Això ens indica que la caiguda de *r* no es dona a frontera de verb i pronom enclíctic. És un procés que actua dins el mot gros. Si l'enclíctic comença en vocal, la bategant es realitza sense cap tipus d'alteració. En canvi, si comença en consonant, la *r* s'assimila en aquest segment.

Exemples: *donar-li*[dondl:i] / *cantar-me*[cəntəmə:ð].

En la parla col.loquial és freqüent que quan un infinitiu acabat en *-re* va seguit d'un pronom, la forma verbal adopti la consonant bategant per analogia amb la resta d'infinitius.

La bategant en posició interior de mot

Els verbs *perdre*, *prendre* i els seus compostos presenten elisió de la segona consonant bategant: *perdre* [pɛrdə], *prendre* [pɾəndə], *comprendre* [kɔmpɾəndə]. L'elisió s'explica per una dissimilació eliminatòria de líquides.

Pel que fa al verb *prendre*, cal assenyalar que, a Mallorca, va existir la forma *pendre*, vigent actualment en català oriental continental i menorquí. De fet, en els documents mallorquins del segle XVI encara apareix aquesta variant. La forma *pendre* es va crear per analogia amb la primera persona del present, *prenc*.

Metàtesi de la bategant

Formes com *pebre*, *pobre*, *padrí*, poden sofrir un canvi d'emplaçament de la consonant bategant: *pebre* [pɛbɾə], *pobre* [pɔbɾə], *padrí* [pɾədɾi]. La commutació de la bategant, en general, se sol produir quan aquesta consonant va precedida d'una labial o d'una dental. Les formes esmentades en són un exemple. Cal assenyalar que aquest procés es troba en vies de regressió, sobretot entre els parlants joves. Aquest fenomen es considera molt vulgar i gaudeix de poc prestigi social³.

3. Nasals

La nasal palatal en posició preconsonàntica

El fonema nasal palatal sofreix un procés de despalatalització quan va seguit del morfema *s* de plural o d'una consonant per fonètica sintàctica i es realitza [jn]⁴.

Exemples: *anys* [ájns], *banys* [bájns] / *any dolent* [ájndolént], *any bo* [ájmbó]

Recasens (1991c:264) considera que aquest fenomen fonètic es produeix perquè la *h/* és menys palatal en balear i en alguerès que a altres zones del domini lingüístic català⁵.

Crec que aquest grau menor de palatalitat, es pot estendre a la resta de fonemes palatals. Quan la lateral palatal va precedida de vocal [e] i en contacte amb el morfema *s* de plural també pot sofrir un procés de despalatalització: *ells* [éls], *porcells* [pɔrséls]. Cal recordar que els parlants majors també solen despalatalitzar les consonants fricatives i africades palatals sordes quan van seguides del morfema *s* de plural. Mots com *calaixos*, *despatxos* es pronuncien [cəlájs] [dɛspájjs]. Actualment, aquests plurals es troben en vies d'extinció i han estat substituïts per les variants normatives *despatxos*, *calaixos*. Ara bé, aquestes consonants encara es mantenen despalatalitzades a frontera de mot: *peix petit* [péj pɛtít], *despatx petit* [dɛspáj pɛtít].

3. L'únic mot que presenta metàtesi sistemàtica de la consonant bategant és el substantiu *pebre*.

4. Cal esmentar que en menorquí i eivissenc, en canvi, la realització més habitual és [ɲ]. En aquest cas, la consonant fricativa adopta el punt d'articulació de la nasal, és a dir, es produeix una assimilació progressiva de palatalitat.

5. En alguerès, en aquestes mateixes posicions contextuais, *h/* també es converteix en [n] i s'assimila al punt d'articulació de la consonant següent.

La nasal alveolar en posició de coda

La consonant nasal alveolar sempre s'elimina quan es troba en posició de coda formant grup consonàntic amb una fricativa alveolar.

Exemples: *instant* [istánt]
constipat [kostipát]
transport [trəspórt]

El DCVB considera molt vulgar la realització d'aquests grups sense nasal. La supressió d'aquest so respon a motius articulatoris. Hem de tenir en compte que és difícil pronunciar tres consonants seguides.

Quan la nasal labial va seguida d'una oclusiva, grup /mp/, la consonant que s'elimina és la segona. Posteriorment, la nasal adopta el punt d'articulació de la consonant següent: *compte*[kóntə], *Assumpció*[əsunsjó].

El canvi /n/ > [d]

La consonant inicial de l'adverbi *només* es pronuncia [d] per un procés de dissimilació de nasals. Aquest canvi es produeix gairebé a tota l'illa de Mallorca. La variant domés no es percep però com a vulgar.

En canvi, a Manacor, la forma *níngü* normalment no es veu afectada pel procés de dissimilació. Ara bé, la variant *díngü*, també es pot sentir en algun racó de l'illa.

El canvi /n/ > [ɲ]

La consonant nasal alveolar pot experimentar un procés de palatalització a formes lèxiques com *nyirvis* (nirvis), *ginyiva* (geniva)⁷. El canvi n > ɲ s'ha produït perquè la consonant nasal es troba en contacte amb la vocal alta /i/.

A les zones que practiquen aquest fenomen, Manacor n'és un exemple, les variants *nyirvi*, *ginyiva* no tenen connotacions vulgars.

4. Les oclusives*Les oclusives palatals*

A Manacor i a altres localitats de l'illa com Felanitx, Palma, Pollença, les consonants oclusives s'articulen a la zona palatal quan es troben situades en posició medial davant de [i] [e] [a] [ɛ] [ə] i en posició final de mot, tant en posició final absoluta de mot com en posició final davant un mot començat en vocal⁸. En canvi, a altres zones (Bunyola, Esporles, sa Pobla, Alcúdia), les oclusives es realitzen palatalitzades [k], [g], sobretot quan van seguides d'una vocal anterior [i], [e], [ɛ].

Aquest fenomen ha estat tractat per diversos autors. Alcover (1908:300) fa aquestes observacions:

"Res diu Mr. Morel-Fatio del sò especial que tenen k i g dins certes poblacions de Mallorca (Palma, Calvià, Valldemossa, Puigpunyent, Galilea, Marratxí, Pina, Algayre, Montuïri, Randa, Santanyí, Calonge, Felanitx, Manacor, St. Llorenç des Cardassar, So'n Servera, Vilafranca, St. Juan, Llorito, Pollensa). De sons velas, passen, davant a, e, i a palatals-mitjans-esplosius, un sor, l'altre sonor..."

Pel que fa a aquest tret, Moll (1960:171) afirma:

"La capital Palma y las populosas villas de Pollensa y Manacor y otras, constituyen la zona de las oclusivas palatales, o sea, la región donde la c final, la c de la sílaba ca, la qu de la sílaba que y la g de las sílabas ga y gue no se pronuncian como k o como g velares (pronunciación general fuera de dicha zona), sino com el punto de articulación más avanzado hacia el paladar anterior, con les sonidos que fonéticamente transcribimos por k y g y que acústicamente vienen a resultar algo así como ky y gy..."

Moll (1980:82), uns anys més tard, parla en general de vocals anteriors i, per tant, hi inclou els sons [i],[e], [ɛ], [ə]:

"Els fonemes k i g en posició final o davant de a o de vocal anterior, s'articulen en un punt relativament avançat del paladar, resultant-ne els sons k i g, que acústicament produeixen la impressió d'esser una k o g seguida d'una i rapidíssima, purament consonàntica..."

Veny (1993:88) constata l'existència de les pronúncies [k], [g] en uns contextos determinats:

"Els fonemes velars /k i /g/ coneixen una realització palatal [k] i [g], a final de mot o bé davant les vocals a, e, e, e, i, en localitats esparces de Mallorca (Ciutat, Valldemossa, Pollença, Son Servera, Algaida, Manacor, Felanitx...)"

Bibiloni (1983) considera que davant les vocals anteriors, les oclusives sempre s'articulen a la zona palatal, independentment de la població:

"Cal dir que la possibilitat d'opció entre la realització velar o palatal només es dona davant les vocals medials (a, ə), per tal com davant les anteriors (e, e, i) l'articulació de k i g sempre és palatal, i davant les posteriors (o, o, u) sempre és velar. A final de paraula sempre es troben els dos matisos."

Des del punt de vista històric s'ha constatat que aquest mateix procés palatalitzant va tenir lloc a l'etapa preliterària del francès, i que, en època molt antiga, va existir a la regió més septentrional de la Romània (vegeu Veny 1993; Moll, 1960).

6. Cal dir que l'elisió d'aquests segments consonàntics és un fenomen general a tot el domini lingüístic.

7. En aquest mot, la vocal neutra també s'ha transformat en [i] pel fet que es troba en contacte amb dues consonants palatals.

8. Quan la consonant oclusiva es troba en posició final i el mot següent comença en vocal posterior [o], [u], l'oclusiva també s'articula a la zona palatal.

El grup -nk + consonant

En mallorquí, la consonant oclusiva del grup final *-nk* es converteix en aproximant palatal quan va seguida del morfema *-s* de plural o d'una consonant per fonètica sintàctica. Posteriorment es produeix una metàtesi entre la iod i la consonant nasal: *crains* (*cranks*), *bains* (*banks*), *troins* (*tronks*)⁹.

He observat que a les localitats on la consonant oclusiva s'articula a la zona velar, no es produeix el procés de vocalització. Per tant, és possible que aquest fenomen fonètic estigui relacionat amb l'articulació palatal o velar de les consonants oclusives.

El grup N'R romànic

En alguns poble de Mallorca, el grup N'R romànic ha persistit sense l'afegiment de la dental sonora a formes lèxiques com *divendres* [divénrðs], *cedra* [sénrð], *gendre* [žénrð], *tendre* [ténrð]. Sembla que antigament la manca de *d* s'es-tenia a altres mots i a altres zones¹⁰.

A Manacor, el grup N'R sense oclusiva dental es manté d'una manera generalitzada no només entre la gent major, sinó també entre els parlants joves menys influïts per la normativa.

D'altra banda, cal assenyalar que el grup L'R sense epèntesi de *d* ha desaparegut totalment en manacorí i, en general, en mallorquí.

Els grups llatins T'L, D'L, J'L, G'L

Mots com *batle* o *vetlar* es pronuncien amb *l* geminada: *batle* [bál:ð], *vetlar* [vðl:á]. Hem de tenir en compte que, en mallorquí, els grups llatins T'L, D'L, J'L, G'L no han sofert el procés de palatalització. Per tant, encara es conserva la solució pròpia del català antic. La realització [l:] es dona també en valencià i en tortosí.

La terminació -tat

En la parla col.loquial, els mots acabats en *-tat*, sofreixen un procés de sonorització de *l*=oclusiva dental, és a dir, experimenten el canvi *-tat>-dat*. Vocables com *universitat*, *realitat*, *electricitat* es pronuncien *universidat*, *realidat*, *electricidat*. Si bé cal no descartar la influència dels equivalents castellans acabats en *-dat*, és possible que es tracti d'una evolució fonètica autòctona explicable per un procés de dissimilació de sonoritat entre ambdues oclusives dentals i/o per analogia amb mots autòctons acabats en *-dat*. Segons Bibiloni (1983), les paraules que sonoritzen aquesta terminació són mots que ens han vengut per via del castellà i és precisament aquest model el que ha fet que s'adapti la forma *-dat*.

9. El que s'hauria de determinar és quines són les característiques articulatòries i acústiques d'aquest segment palatal.

10. Recasens (1991c:230) considera que l'afegiment de l'oclusiva és resultat d'un procés de tancament del passatge velofaríngi abans que comenci el període vibratori de [r], a causa de l'elevat nivell de pressió intraoral i en consonància amb la condició d'homoginitat entre C1 i C2.

Aquest procés de sonorització, que es dona en balear, és propi també d'altres zones del domini lingüístic català.

L'epítesi de t en els mots plans

És freqüent l'epítesi de *-t* en els mots plans acabats en *-i*, com és el cas dels substantius *somni*, *col.legi*, *geni*. És probable que l'afegiment de *t* es produeixi per analogia amb mots plans acabats en consonant, que són la majoria¹¹. Els vocables afectats per aquest procés normalment presenten una vocal tònica oberta /a/, /ɔ/, /ɛ/. L'epítesi de *t*, en aquests tipus de mots, és un fenomen que es dona a tot el domini lingüístic català.

El grup isosil.làbic /bl/

El grup isosil.làbic /bl/ presenta duplicació de la consonant oclusiva. Aquesta consonant es realitza geminada tant si es troba situada immediatament darrere vocal tònica com si va precedida de vocal àtona, és a dir, en tots els contextos, independentment de la seva posició en relació amb l'accent de mot: *poble* [pɔb:lð], *problema* [prob:lémð]. Tal vegada, aquesta realització es pot posar en relació amb la presència massiva de geminades en mallorquí.

El canvi /b/>[m]

La variant *me* (*be*) és la que fa servir tota la població, independentment de l'edat i del nivell cultural. La pronúncia amb nasal no es percep, per tant, com a vulgar. És possible que el pas de l'oclusiva a consonant nasal es produís per dissimilació amb la nasal alveolar del substantiu plural *bens*. Posteriorment, per analogia, el canvi *b>m* es degué estendre al singular.

5. Les labiodentals*L'oposició b/v*

A Manacor, com a la resta dels parlars balears, es manté la distinció entre la consonant oclusiva labial i la fricativa labiodental¹². Mots com *vi*, *cavar*, *volar* es pronuncien [ví], [kðvá], [volá]. Es conserva, per tant, la realització [v] pròpia del català medieval.

Segons Recasens (1991:196) els inicis de desfonologització de /v/ haurien residit en l'escassa tensió articulatòria d'aquest fonema en posició intervocàlica. Aquest autor considera que l'estabilitat superior de /v/ als parlars balear i alacantí es pot explicar pel fet que, en aquests dialectes, la consonant labiodental és emesa en un lloc d'articulació més exterior. És possible també que la baixa freqüència de la realització [β] de /b/, en els dialectes que conserven el so [v], afavoresqui el manteniment de la labiodental.

11. Mila Segarra [comunicació personal].

12. La pèrdua de l'oposició /b/ /v/, tret d'algunes zones dialectals, s'acomplí a primeries del segle XIV.

Alcover (1908:296-297) explica quina és l'extensió geogràfica del fonema /v/. Ara bé, si comparam la seva descripció amb altres més recents (Recasens 85, 91; Castell 86) podem observar que la isoglossa *b/v* ha anat reduint els seus límits. De fet, és possible que els parlants més joves de Palma comencin a perdre la distinció *b/v* a causa de la influència de la pronúncia castellana i de la catalana de Barcelona i València.

Alguns casos de confusió b/v

Es registren alguns casos de confusió *b/v*: *vicicleta* (*bicicleta*), *viveró* (*biberó*), *escaravat* (*escarabat*), *provable* (*probable*), *automòvil* (*automòbil*). El canvi de la bilabial per la labiodental s'explica, generalment, per ultracorrecció.

Quant al substantiu *bicicleta*, hem de tenir en compte que una gran part de la població era analfabeta quan es va incorporar aquest neologisme en el lèxic illenc i, per tant, per analogia amb altres formes que es pronunciaven amb [v] es va adaptar aquest mot amb consonant labiodental. El vocable *viveró* (*biberó*) n'és un altre exemple. En aquest cas, però, Bibiloni (1983) creu que el canvi *b>v* s'ha produït, probablement, per influència del verb *viure*.

En el mot *provable* (*probable*), el pas *b>v* s'explica per dissimilació entre les dues oclusives labials.

En altres casos, en canvi, els parlants canvien l'oclusiva per la labiodental, a causa de la influència que exerceix la grafia castellana: *automòbil* (cast. *automóvil*).

L'afegiment de v antihlàtica

Mots com *coa*, *raó*, *poal* presenten inserció d'una *v* antihlàtica, és a dir, es fan [kóvð], [rðvó], [povál]. L'epèntesi de *v* normalment es produeix en contacte amb una vocal posterior. La vocal no labial sol ser una neutra. La intercalació de *v*, en aquestes circumstàncies, es considera un fenomen molt vulgar.

Quan l'adverbi *on* va precedit de la preposició locutiva *a*, s'insereix la consonant labiodental sonora entre aquestes dues partícules. Segons Bibiloni¹³, la *v* de *avon* és totalment independent de la *v* antihlàtica de mots com *cova* o *ravó*. Els parlants que diuen *cova* o *ravó* no vol dir que diguin *avon*. A Manacor es produeixen de forma sistemàtica ambdós tipus d'insercions.

Les formes diuen, escriuen beuen

A Manacor i a altres localitats mallorquines com Campos o Felanitx el verb *dir* i els acabats en *-ure* (*escriure*, *beure*, *coure*) es realitzen amb consonant labiodental a la tercera persona del plural del present d'indicatiu: *escriuen* [ðskrívðn], *beuen* [bðvðn], *couen* [kɔvðn].

Recasens (1991:302) considera que el canvi *w>v* es pot veure afavorit per l'elevat rendiment de l'articulació *v* en mallorquí. Aquest fenomen, en els llocs esmentats, es troba ben viu i gaudeix de prestigi social. De fet, una de les principals errades que cometen els estudiants és la substitució de la grafia *u* per la *v* quan escriuen aquestes formes verbals. En aquestes zones, l'aproximant velar també es consonantitza quan va seguida d'un sufix: *povet* (*pouet*), *pevot* (*peuot*), *Pavet* (*Pauet*).

L'elisió de [v]

En la parla col·loquial es tendeix a eliminar la consonant labiodental del substantiu moviment. L'elisió d'aquest segment s'adiu amb l'afinitat existent entre els gestos labials de la consonant i de la vocal adjacent (Recasens, 1991:201). En el DCVB es considera que la variant moiment és una realització vulgar.

Cal remarcar que la gent major empra sistemàticament la forma amb consonant elidida per referir-se a la Guerra Civil, és a dir, quan aquest mot té el significat de rebel·lió militar. Frases com *amb so moiment tot va fer ull*; *va esclatar es moiment* en són un exemple.

Quan el substantiu *moviment* s'empra en sentit general, és a dir, per referir-se a qualsevol acció per la qual un cos canvia de lloc o de posició, es produeix una alternança entre les formes *moviment* i *moiment*, fins i tot, entre els sectors joves de la població.

6. Les fricatives alveolars

Palatalització de la fricativa alveolar

En la parla col·loquial el fenomen de canvi /s/>[ʃ] compta amb un bon nombre de casos. La palatalització de /s/ normalment es produeix en posició inicial de mot en contacte amb la vocal alta /i/, tot i que el caràcter apicoalveolar de la consonant fricativa pot contribuir també a aquest procés.

Exemples: *simbomba*[ʃimbómbð] - *seixanta*[ʃifántð]

En el substantiu *simbomba* la fricativa es troba en contacte amb la vocal alta *i*, i és precisament aquesta vocal la responsable del canvi *s>ʃ*¹⁴.

En el numeral *seixanta* es produeix un procés de palatalització en cadena, és a dir, la consonant palatal transforma la vocal neutra en [i] i posteriorment la vocal alta endarrerix el punt d'articulació de la consonant inicial i la palatalitza. En aquest cas, tot i que la *s* fonològicament es troba en contacte amb una /ð/, podem dir que fonèticament es troba situada al costat d'una [i]. També és possible que primerament s'hagi produït la palatalització de la consonant fricativa i després el pas de /ð/ a [i]. De fet, la vocal *i* no és l'única que té capacitat per palatalitzar la consonant fricativa alveolar. La vocal neutra també pot exercir aquest procés. A Manacor es donen casos de palatalització en contacte amb vocal neutra. Un exemple n'és el mot *serafí* [ʃðrðfí].

13. BIBILONI, G. (1983): La llengua dels mallorquins. Anàlisi sociolingüística, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona.

14. Aquest canvi no és exclusiu del mallorquí, sinó que es dona en altres dialectes com el rossellonès.

L'elisió de la fricativa alveolar

En posició intervocàlica es pot donar també algun cas de palatalització. A Manacor, per exemple, es pot sentir la pronúncia [vifikliðtə] (*bicicleta*), sobretot en boca de parlants d'edat avançada.

Substantius com *camia* (*camisa*), *filoa* (*filosa*), *besaces* (*beaces*), *aguiat* (*aguisat*), *lloa* (*llosa*), *roegar* (*rosegar*) presenten elisió de la *s* intervocàlica. Recasens (1992:279) considera que en algun cas, l'elisió de la consonant es pot justificar per dissimilació en relació a una altra consonant fricativa alveolar (*beaces*) o per l'acció a distància que poden exercir [r], [r], [l] o [λ] (*roella*, *lloa*).

Tradicionalment, aquest fenomen s'ha posat en relació amb l'arribada a l'illa de pobladors occitans. L'occità conservava la *s* a mots que l'havien perduda en català. Aquests pobladors, per ultracorrecció, varen eliminar la consonant fricativa de formes lèxiques que l'havien conservada en català.

En l'actualitat, aquest fenomen es troba en regressió. Molts dels mots que havien perdut la *s*, ja l'han tornada a recuperar. De fet, només la mantenen elidida formes lèxiques molt arrelades en el llenguatge col·loquial mallorquí.

7. Les fricatives palatals

La fricativa palatal sonora en posició intervocàlica

En el català de Mallorca, el fonema /ʒ/ situat en posició intervocàlica es realitza [dʒ] en una sèrie de casos: infinitius acabats en *-ejar* (*passejar*, *airejar*); substantius com *rajada*, *truja*, *rajola*; adjectius com *roja*, *rojós*; formes verbals com *corregir* o *llegir*.

Recasens (1991c:291) considera que la realització africada, en aquests vocables, pot haver estat afavorida per analogia amb altres formes de la mateixa família lèxica o per influència d'una vocal tònica adjacent. De fet, en el cas dels verbs acabats en *-ejar* és possible que la realització africada del fonema /ʒ/ en posició intervocàlica, hagi estat originada per analogia amb la primera persona del present [pəʒdʒtʃ], que té una consonant africada en posició final.

Les fricatives palatals en posició inicial i postconsonàntica

Els fonemes palatals /ʃ/ /ʒ/ en posició inicial es realitzen fricatius. Ara bé, s'ha observat que, actualment, la gent jove tendeix a africar les consonants fricatives palatals en aquesta posició, sobretot la fricativa palatal sorda. Segons Recasens (1991c:283-284), aquest canvi es pot explicar o bé per influència del castellà o bé per una tendència autòctona a l'africació de fricatives palatals en uns contextos determinats. És possible que el procés d'africació s'hagi iniciat en els mots que comencen en fricativa palatal sorda, i que progressivament es vagi estenent en els mots que comencen per fricativa palatal sonora, a causa de la influència analògica¹⁵.

15. S'hauria de realitzar un estudi per poder determinar l'abast d'aquest procés d'africació.

En posició postconsonàntica, els fonemes /ʃ/ /ʒ/ es realitzen fricatius. En aquest context, el procés d'africació encara no ha començat a operar. Cal tenir en compte que és més difícil articular una africada darrere una altra consonant que articular-la en posició inicial de mot.

8. Els grups isosil·làbics mp, nt, nk, lt.

Els grups isosil·làbics *mp*, *nt*, *nk*, *lt* conserven la segona consonant quan es troben situats en posició final absoluta de mot, és a dir, abans de pausa i quan van seguits d'un mot començat en vocal

Exemples: *camp* [cámp], *dent* [dént]
camp ample [cámp ámplə], *molt estret* [mólt əstrət]

Quan el grup consonàntic es troba en posició final de mot seguit d'un vocable que comença en consonant, l'oclusiva sempre s'elideix. Hem de tenir en compte que és molt difícil articular tres consonants de manera consecutiva. De fet, quan dues consonants es troben en posició de coda i van seguides d'un vocable començat en consonant, es produeix l'elisió obligatòria d'un d'aquests segments consonàntics.

9. C1 i C2 homosil·làbiques + C3 heterosil·làbica

Quan dues consonants es troben en posició de coda i van seguides d'un vocable començat en consonant, es produeix l'elisió obligatòria d'un d'aquests segments consonàntics. Hi ha elisió de C2 i assimilació de C1 a C3 a les seqüències integrades per una oclusiva oral i dues consonants següents: *pocs dies* [dd], *saps que* [cc]. Si C1 és una nasal es produeix l'elisió de C2 i tractament posterior del grup integrat per C1 i C3: *gens malament* [mm]. El grup integrat per la partícula aquest i un substantiu es resol fonèticament amb l'elisió de C1 i posterior assimilació de C2 i C3: aquest germà [ʒʒ].

10. Grups de tres consonants en posició final

Quan un mot presenta tres consonants en posició implosiva, es poden donar tres solucions diferents depenent del context fonètic següent:

- 1) Si el mot següent comença en vocal o si el grup consonàntic es troba en posició final absoluta de mot, es produeix l'elisió de la consonant oclusiva i la resolució entre C1 i C3. És a dir, una vegada que s'ha eliminat la segona consonant, C1 s'assimila al punt d'articulació de la consonant següent: *temps* i[nz] *temps*# [ns].
- 2) Si el mot següent comença en consonant, els segments elidits són C2 i C3. Posteriorment, la primera consonant adopta el punt d'articulació de la consonant del mot següent: *temps valien* [ɾɿv], *cents d'anys* [nd].
- 3) Si l'aplec triconsonàntic pertany al demostratiu aquests i el mot següent comença en consonant, els segments que s'eliminen són les dues fricatives: *aquests porcs* [pp], *aquests nins* [nn]. Després de l'elisió es produeix la resolució entre C2 i la consonant del mot següent.

11. Les assimilacions

Les consonants en contacte presenten una forta tendència a l'assimilació. Segons Veny (1993:90), aquestes assimilacions tenen una certa similitud amb les que es donen en occità o gascó. La consonant assimilada sempre es troba en posició implosiva. Els fenòmens assimilatoris actuen a domini de mot i a domini de frase i es poden sistematitzar de la manera següent:

1. *Oclusiva + oclusiva*. En la parla col.loquial, la primera oclusiva s'assimila obligatòriament al punt d'articulació de la segona consonant. El resultat és una consonant geminada: sac buit [bb], dissabte [tt].
2. *Oclusiva + fricativa*. En aquest cas es produeix una assimilació regressiva obligatòria de lloc d'articulació. La consonant oclusiva s'assimila al punt d'articulació de la consonant fricativa adjacent: *set germans* [dʒ], *poc sucre* [ts].
3. *Oclusiva + lateral / Oclusiva + nasal*. En la parla col.loquial, la consonant oclusiva adquireix el punt i la manera d'articulació de la consonant lateral o nasal següent. Per tant, es produeix una assimilació obligatòria total. El resultat és una consonant geminada: *Llucmajor* [mm], *poc lliure* [λλ]. Cal esmentar que el mot *setmana* sol presentar realització geminada a tot el domini lingüístic.
4. *Nasal + consonant*. Quan una nasal va seguida d'una altra consonant adopta sistemàticament el seu punt d'articulació: *llums* [ns], *comte* [nt].
5. *Vibrant + consonant*. Si la consonant vibrant va seguida de /l/, adquireix la manera d'articulació de la consonant lateral. El resultat de l'assimilació és una consonant geminada [l:]: *parlar* [l:], *perla* [l:]. La consonant vibrant també sofreix un procés d'assimilació obligatòria de lloc quan es troba en posició final d'infinitiu seguida de pronom enclític.
6. *Fricativa+consonant*. Quan la consonant fricativa alveolar va seguida de b, g, v, m o n es converteix fàcilment en r, sobretot a la parla de la gent major (rotacisme): *mos varen* [rv], *bisbe* [rb]. Davant de [s], [z], [ʒ], [ʃ] es produeix l'africació d'aquests sons: *es cine*[ts], *es jovent* [dʒ]. En canvi, si la consonant següent és una lateral, la fricativa alveolar s'hi assimila completament: *es llum* [λλ], *dos llibres* [λλ].

Conclusions

A partir de la descripció realitzada podem afirmar, en primer lloc, que molts dels trets fonètics que es donen en manacorí són compartits també per la resta de parlars mallorquins: iodització; vocalització de /l/ implosiva; elisió sistemàtica de la bategant en posició final; despalatalització de /ɲ/ preconsonàntica; realització amb lateral geminada dels grups llatins T'L, D'L, J'L, G'L; manteniment de l'oposició b/v; manteniment de la consonant final dels grups *mp*, *nt*, *nk*, *lt*; forta tendència a l'assimilació...

Existeixen, però, unes característiques fonètiques que el manacorí comparteix només amb un grup de localitats: manteniment de *i*od intervocàlica en contacte amb [a, ə, ɔ, o, u] (zones com Campos, Montuiri o sa Pobla redueixen a grau zero aquesta consonant); despalatalització de la lateral del grup *-ell* preconsonàntic (els plurals en *-els* es donen també a altres localitats com Santanyí, Campos, Felanitx, Montuiri, Llucmajor); presència de consonants oclusives palatals (en una sèrie de contextos les consonants també s'articulen a la zona palatal a Palma, Felanitx, Pollença...); realització de la tercera persona plural del present, verb *dir* i acabats en *-ure*, amb consonant labiodental (aquest tret és compartit també per altres localitats com Felanitx o Campos).

El que hauríem de realitzar en un estudi posterior és una catalogació dels fenòmens lèxics que es donen en manacorí (canvi *l>r* a mots com *juliol* o *taulell*; canvi *l>n* a substantius com *multa* o *multiplicar*; casos de confusió b/v...) i esbrinar també si aquests canvis són compartits per altres poblacions de l'illa.

Finalment, m'agradaria assenyalar que, pel que fa a les obres bibliogràfiques analitzades, m'han semblat força interessants les aportacions de Recasens (1991), ja que aquest autor justifica molts dels processos de canvi en virtut de mecanismes de producció i de percepció.

Bibliografia

- ALCOVER, A.M. (1908): "Una mica de dialectologia", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, 4, 194-303.
- BARNILS, P. (1933): Escrits de P. Barnils, *Anuari de l'Oficina Romànica de Llengua i Literatura*, 6 ((1) "Sobre fonètica catalana. Vocals" (3-26); (6) "L'articulació de la "K" i la "G" mallorquines" (51-57)).
- BIBILONI, G. (1983): *La llengua dels mallorquins. Anàlisi sociolingüística*, Tesi de doctorat, UB.
- COROMINES, J. (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, Club Editor.
- (1976-77): *Entre dos llenguatges*. Volum I ((1) "Història de la confusió de dues parelles de consonants antigues: ç i ss; YL i LL" (13-51) (3) "Tractament de la A tònica" (85-108)), Barcelona, Curial.
- Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), per A.M. ALCOVER i F. de B. MOLL, Palma de Mallorca.
- Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECLC), per J. COROMINES, Barcelona.
- FORTEZA, T.(1915): *Gramàtica de la llengua catalana*, Palma de Mallorca.
- GRIMALT, J.A. (1972): El vocalisme de Felanitx, *Mayurka*, 8, 57-63.
- GULSOY, J. (1993): *Estudis de gramàtica històrica*, València-Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarnier, Institut Universitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASCARÓ, J. i RAFEL, J. (1981): "La e intervocàlica baleàrica", *Randa*, 11, 37-44.
- MOLL, F. de B. (1934): "Transcripcions de cançons populars amb notes sobre fonètica sintàctica", *AORLL*, VII, 1-34.
- (1952): *Gramàtica històrica catalana*, Madrid, Gredos
- (1955): "Els parlars baleàrics", VII CILR, II, 127-136.
- (1960): "Estàtica y dinàmica del catalán en Mallorca", *Papeles de Son Armadans*, I, 161-175.
- (1968): *Gamàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Mallorca, Raixa.
- (1980): *El parlar de Mallorca*, Barcelona, Moll.
- RASICO, P. (1982): *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*, Barcelona, Curial/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RECASENS, D. (1971-75): "Notes entorn del rendiment fonològic de l'oposició /b/-v/ al tarraconès. Estat actual". *Estudis romànics*, 16, 163-183.
- (1986b): *Estudis de fonètica experimental del català oriental central*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1991): *Fonètica descriptiva del català (Assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i consonantisme del català al segle XX)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- VENY, J. (1962): "Notes phonétiques sur le parler de Campos (Majorque)", *BdF*, XX, 323-340.
- VENY, J. (1977): "Aproximació a l'estudi del dialecte eivissenc", *Randa*, 5, 5-41.
- VENY, J. (1993): *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca, Raixa.